

**Цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право**

УДК 340.15

Є.О. ХАРИТОНОВ,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

О.І. ХАРИТОНОВА,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри
інтелектуальної власності і корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПРИВАТНЕ ПРАВО ЯК КОНЦЕПТ:
ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ**

Анотація. В статті сконструйоване бачення феномену «концепт» в таких галузях науки як філософія, логіка, лінгвістика, право. Автори приходять до висновку, що при дослідженнях у сфері права необхідно розрізнити базові концепти (право, справедливість, приватне право, суб'єкт права, власність, договір тощо) і «правові концепти» (закон, правовий інститут, правова норма, судовий захист, позов, представництво тощо).

Ключові слова: приватне право, публічне право, концепт, право як концепт, правові концепти, базові концепти.

Постановка проблеми. Попри тривалі дискусії щодо поняття та сутності приватного права, щодо їхнього бачення зберігаються суттєві розбіжності. Ситуація, що склалася, зумовлює необхідність продовження наукових розвідок у цій галузі, але вже під іншим кутом зору, із застосуванням іншої методології тощо.

Викладення основного матеріалу. Слід зазначити, що тривалий час право в цілому і приватне право зокрема, розглядалися через призму цивілізації, тобто, як явища, органічно притаманного культурі (цивілізації). При цьому деякі дослідники визначають місце права у структурі цивілізацій, розглядаючи цивілізацію як зрізану піраміду, що має п'ять «поверхів»: 1) людина (сім'я);

2) технологічний спосіб виробництва;
3) екологічний спосіб виробництва;
4) соціально-політичний устрій; 5) суспільна свідомість (духовний світ). Праву відводиться місце на четвертому «поверсі» між іншими елементами соціально-політичного устрою¹. Але, попри образність прикладу, такий підхід, на наш погляд, спрощено зображує роль права та його значення у системі цінностей людства, зводячи його, фактично, до права позитивного.

Більше приваблює обгрунтована позиція С. С. Алексеєва, котрий звертає увагу на те, що необхідність забезпечення існування та функціонування суспільства, як складної динамічної системи, є лише одним з напрямків нормативного регулювання, яке здійснюється правом.

¹ Яковец Ю. История цивилизаций. — М., 1995. — С. 60–69.

Тут проявляються його соціально-політичні властивості тощо. Якщо ж оцінювати право у якості явища цивілізації в цілому, то слід враховувати, що воно покликане бути носієм вищих принципів, засадничих цінностей цивілізації, має реалізувати історичне призначення суспільства, пов'язане зі ствердженням у ньому сили та потенції розуму, високих гуманітарних засад. Отже слід визнати, що суть феномена права, як явища, котре відображає вимоги цивілізації, не обмежується лише тим, що право нормативно об'єктивує та реалізує ці вимоги, але також воно є чинником індивідуального самовираження особи, творчості, їх акумуляції, самозростання¹.

Таким чином, з <погляду цивілізаційного> право не тільки, і навіть, не стільки, належить до елементів соціально-політичного устрою, але, у першу чергу, є (має бути) складовою духовного світу людини та її світогляду, виступає елементом суспільної свідомості.

Тут доречно згадати позицію О.М. Штаерман щодо сутності права, яка, характеризуючи культуру Стародавнього Риму, звертала увагу на те, що право спочатку було нерозривно пов'язане з релігією і лише потім почало відокремлюватись, аж поки не перетворилось в один з факторів політико-філософських спекуляцій. Внаслідок цього право було для римлян структуротворчим елементом як світового, так і громадянського порядку. Закон богів впорядковував космос; право, рівне для усіх громадян, робило місто мініатюрним відзеркаленням космосу².

Думаємо, що згадана позиція не втратила своєї актуальності і зараз. І хоча від

тих часів, про які йдеться у наведеному висловлюванні, минуло більше двох тисячоліть, але метаморфози права і тепер, як було і колись за тисячоліття до того, залишаються подібними: право виникає у невід'ємному зв'язку (чи, мабуть, буде точніше сказати <у взаємному переплетінні>) з релігією; потім воно набирає усе більшої соціально-політичної ваги, а відтак вимагає філософського та юридичного осмислення і обґрунтування; і нарешті — у свої зоряні часи стає ще й елементом суспільної та індивідуальної свідомості, стверджуючись вже не просто як наукова категорія чи поняття, а як концепт.

Враховуючи викладене, пропонуємо розгляд сутності феномену приватного права як концепту, який, разом із тим, виступає як елемент національних правових систем, проявляючись у останніх як національне цивільне право.

Пристаючи до дослідження права у цілому та приватного права зокрема, як концепту, варто взяти до уваги, що «... являясь сложным ментальным образованием, совокупностью-пучком правовых смыслов-ценностей, сгустком культуры, концепт права обладает огромной концептуальной (аксиологической) нагруженностью, имеет многослойную структуру, включающую внутренний этимологический слой, сжатую до основных пределов историю и активную слоевую составляющую в виде современных ассоциаций и идей»³.

Розгляд права, як концепту, поки що не набув поширення (варто зазначити, що ми маємо на увазі саме <право як концепт>, а не «концепти у праві», чи «правові концепти») і тому, на перший

¹ Алексеев С.С. Право: азбука теория философия: Опыт комплексного исследования. М., 1999. — С. 200, 219, 221, 224.

² Культура Древнего Рима. — Т. 1. — С. 12.

³ Павлов Б.Б. Концепт права в русской культуре // дисс. канд. философских наук. 24.00.01. Теория и история культуры. — Великий Новгород, 2006. — 234 с.

погляд, може здатися досить «екзотичним» прийомом.

Однак, звернення у цьому випадку до категорії «концепт» (хоча, зазначимо, вживання у цьому випадку позначення «категорія» є не зовсім коректним, але іншого поки не підібрали) зумовлене, передусім, міркуваннями науково-прагматичного характеру. Зокрема, до них належать наступні чинники.

Як суспільний феномен, котрий стосується і окремого індивіда, і суспільства в цілому, право може розглядатися під кутом зору оцінки його значення як для приватних осіб, так і для суспільства. Це, передусім, і послужило основою традиційних вже досліджень відомої дихотомії «приватне право — публічне право», у якій приватне та публічне право виступають як галузі (сфери) правового регулювання відповідних груп відносин. Вони виникають на підґрунті природного права і на втілення його норм в життя. При цьому приватне право у об'єктивному сенсі тут виступає як сукупність природних прав приватної (окремої) особи, а публічне право — як правова форма і продовження публічної влади з усіма її перевагами і вадами.

Визначаючи доцільність з погляду методології дослідження використання дихотомії «приватне право — публічне право», передусім, для розмежування останніх, як правових категорій, слід зауважити, що, оскільки вказана конструкція є умовною (штучною), то за її допомогою можуть бути визначені лише загальні засади правового регулювання у приватноправовій та публічно-правовій сферах.

Тому нам і здається доцільним використати для з'ясування сутності приватного права інший методологічний імператив розгляд права взагалі і приватного права зокрема, як концепту.

Оскільки терміно-поняття «концепт», як зазначалося, поки що не надто поширене у правовій науці, коротко торкнемося тут його основних визначальних рис. При цьому візьмемо до уваги, що вживається він, головним чином, у філософії, лінгвістиці (тут найбільше) та культурології.

Щодо походження цього терміну існують різні версії. Зокрема, зазначається, що слово «концепт» походить від латинського *conceptus*, що в перекладі означає «думка, уявлення, поняття» і первинно застосовувалося як термін логіки та філософії. За іншою версією, автором якої є В. Колесов, під концептом розуміється «не *conceptus* (умовно передається терміном «поняття») а *conceptum* («зародок», «зернятко»), з якого й виростають у процесі комунікації всі змістові форми його втілення в дійсності»¹. На думку Літвінової (Харків), яка піддала аналізу згадані підходи з точки лінгвістичної, слушними є обидві версії походження терміна, хоча друга точніше відбиває суть лінгвістичної категорії². (Не пропонуючи поки що визначення концепту, принагідно зазначимо, що нам здається більш прийнятним розуміння терміну «концепт», як такого, що походить від латинського *conceptus*, але з одночасним обмеженням варіантів його тлумачення значенням — «уявлення»).

Нашим завданням не є повна і всебічна характеристика концепту та усіх різновидів останнього, але, враховуючи, що у нашій розвідці йому надається значення методологічного імперативу, торкнемося окремо (але, усе ж, лише побіжно) його тлумачення у філософії.

Тут можна згадати, що цим терміном у філософії та логіці оперували Л. Вітгенштайн, Г.Х. фон Вригтом, Е. Гуссерль, Х.-Г. Гадамер, М. Гайдеггер,

¹ Колесов В.В. Жизнь происходит от слова... — Санкт-Петербург : Златоуст, 1999. — С. 81.

² http://www-philology.univer.kharkov.ua/katedras/prof_sites/litvinova/litvinova_lect_4.pdf

Хосе Ортега-і-Гассет, І. Фізер, З. Фрейд, Т. Юнг та інші відомі науковці. Але залишимо огляд стану дослідження цієї проблематики для спеціальних досліджень, а тут згадаємо лише деякі з наукових розвідок у цій галузі останнього часу.

Як зазначає Л.В. Чеснокова¹, «в настоящее время в гуманитарных науках в связи с повышенным интересом к роли культурной личности все большее внимание уделяется анализу концептов — слов, несущих в себе потенциальный заряд огромного опыта предшествующих поколений, культуры и менталитета всего народа. ... концепты — это одновременно элементы культуры и ключи к ее пониманию. Благодаря их анализу мы познаем культуру народа. ... Наибольшее количество исследований, посвященных концептам, приходится на лингвистику, однако свое начало концепт берет в философской традиции. Философия является материнской научной парадигмой, из которой лингвистические науки заимствуют этот термин. В определенной степени можно утверждать, что сама философия заключается в создании концептов, поскольку она извлекает их из языка, и, таким образом, концепт оказывается философской действительностью»².

Досить ґрунтовну характеристику концепту під таким кутом зору пропонує Юлія Бобкова, на думку якої, «концепт в философском знании можно определить как идею, сгусток смыслов, потенцию, из которых сотворяется бытие всего —

человека, мира, культуры человека в мире культуры».

Цікавими у зв'язку із таким визначенням є її зауваження стосовно виправданості відмови від перекладу російською терміну «concept» за допомогою усталеного терміну «поняття»³, із заміною його натомість, образним, навіть не описом, а швидше порівнянням, що використовується французькими філософами: Ж. Делеза і Ф. Гваттарі: «Концепты — что-то вроде кристаллов или самородков смысла абсолютные пространственные формы»⁴. Тому «...Нет ничего более томительно-болезненного, чем мысль, которая ускользает сама от себя, чем идеи, которые разбегаются, исчезают, едва наметившись, изначально разьедаемые забвением или мгновенно оборачиваясь иными, которые тоже не даются нам в руки»⁵.

Звідси робиться висновок, що концепт характеризується наступними сутнісними властивостями:

«...1) сотворенность концепта, то есть он обладает авторской подписью и в этом смысле он персонифицирован;

2) недискурсивность концепта: обладая личной подписью, концепт как глубинная идея полностью не принадлежит границам какого-либо конкретного высказывания;

3) соотнесенность концепта с какой-либо проблемой, что позволяет концептам в пределах одной проблемы — пересекаться, взаимно координироваться»⁶.

¹ Чеснокова Л.В. Концепт метафизического страха (Angst) в немецкой философии [Текст] / Л.В. Чеснокова // Молодой ученый. 2012. № 8. С. 160-165 / <http://www.moluch.ru/archive/43/5248>

² Там же.

³ Цікавим є також і те, що з аналогічною проблемою перекладачі стикалися ще у 50-х рр. минулого століття. Див.: Карпач Р. Значение и необходимость : пер. с англ. М. : изд-во иностранной литературы, 1959. С. 362.

⁴ Делез Ж. Что такое философия? М. : ИИТ эксперимент. социологии; СПб. : Алетейя, 1998. С. 282. // http://philolog.pspu.ru/module/magazine/do/mpub_6_137

⁵ Там же.

⁶ Бобкова Ю. Концепт в философских исследованиях, или Штрихи к философскому «портрету» концепта // http://philolog.pspu.ru/module/magazine/do/mpub_6_137

На такому підґрунті досить логічно виглядає теза, що «...нынешнюю философию действительно можно представить как эксперименты с разными концептами, она представляет потому не концептуализм, а концептологию, где каждый концепт показывает полное изменение конфигурации мира... Концептологии противостоит Концептуализм, в котором, собственно, и складывается понимание концепта»¹.

Отже, виходимо далі з того, що з погляду філософії концепт може бути визначений як виражені вербально ідея, уявлення, відчуття, що відображають сприйняття людиною світу і світом людини.

Оскільки концепт поєднує об'єктивну (світ, людина) та суб'єктивні (ідея, уявлення, відчуття) складові, виникає проблема надання пріоритетності першій чи другій з них. У цьому контексті слухними здаються наступні розмірковування: «Первое, с чем мы сталкиваемся при выборе концептуального анализа в качестве основного исследовательского подхода, это связанная с ним двусмысленность, всплывающая из двойственного понимания ключевого термина «концепт». С одной стороны, концептуальный анализ есть анализ концептов, под которыми понимаются существующие в интерсубъективном мире (т.е. как бы «объективно») культурно-ментально-языковые образования, структурирующие смысловое пространство культуры. С другой, он выступает как способ исследования, осуществляющийся при помощи концептов. В таком случае концепт есть не что иное, как теоретическая единица, конструируемая исследователем (т.е. как бы «субъективно») для

определенного удобства в осмыслении и систематизации материала. Обозначенная двойственность ... является ... сущностной и определяющей чертой концепта. Диалектическое взаимодействие в структуре концепта общего, стереотипного, воспроизводимого содержания, соответствующего понятию «значение слова» (область семантики), которое отражает разделяемые большинством членов того или иного культурного сообщества представления о предмете, явлении, событии, и индивидуального неповторимого «смысла» (по-преимуществу область прагматики, реализующейся в конкретных коммуникативных актах), привносимого отдельным интерпретатором в процессе пропускания типичного через призму субъективного опыта и субъективной оценки, есть необходимое условие для запуска культурного механизма приращения смысла. Главным вопросом, возникающим при такой постановке проблемы, становится вопрос о сводимости того, что мы назвали концептом, ... к его смысловой (субъективной) составляющей. Субъективность описания может проявиться как в открытой форме (например, описании личных ассоциаций, впечатлений), так и в скрытой (в выстраивании иерархии характеристик концепта, либо умалчивании о каком-то из наличествующих в коллективном сознании его сторон)»².

Скористаємося цим методологічним прийомом і ми, розглядаючи далі концепт і як предмет дослідження, і як засіб проведення дослідження, припускаючи у другому випадку можливість та виправданість суб'єктивних оцінок концепту права (приватного права) та правових концептів (концептів у галузі права).

¹ Бобкова Ю. Концепт в философских исследованиях, или Штрихи к философскому «портрету» концепта // http://philolog.pspu.ru/module/magazine/do/mpub_6_137

² Филатова А. Концепт интеллигенция в смысловом пространстве современной русской культуры // Логос. — 6 (51). — 2005. — С. 206-207.

Маючи на увазі можливість визначення та використання концепту у такий спосіб, відтак звернемося до його розуміння у галузі, де це термінопоняття набуло чи не найбільшого поширення. Йдеться про культурологію, у якій термін «концепт» закріпився протягом останніх десятиліть.

Не вдаючись до детального аналізу висловлених з цього приводу точок зору, зазначимо, що найбільш ґрунтовними, на нашу думку, тут є розробки «класика жанру» Ю.С. Степанова. Відштовхуючись від посилання, що «человек пронизаем для культуры, более того он пронизан культурой. И если уж представлять себе это состояние в виде какого-либо образа, то не следует воображать себе культуру в виде воздуха, который пронизывает все поры нашего тела, — нет, это «пронизывание» более определенное и структурированное: оно осуществляется в виде ментальных образований — концептов», він пропонує наступну характеристику останніх: «Концепт — «это как бы сгусток культуры в сознании человека; то, в виде чего культура входит в ментальный мир человека. И, с другой стороны, концепт — это то, посредством чего человек рядовой, обычный человек, не «творец культурных ценностей» — сам входит в культуру, а в некоторых случаях и влияет на нее».

При цьому концепти стосуються й емоційної сфери людини: «В отличие от понятий в собственном смысле термина ... концепты не только мыслятся, они переживаются. Они — предмет

эмоций, симпатий и антипатий, а иногда и столкновений. Концепт — основная ячейка культуры в ментальном мире человека...»¹. Іншими словами, йдеться про уявлення, поняття, знання, асоціації, переживання, що супроводжують слово².

Втім, визнана «класичність» творів Ю.С. Степанова не вберегла їх від слушної, часом досить гострої, критики³ на тлі спроб більш повної і досконалої характеристики концептів під різними кутами зору.

Характеристика концепту має місце у багатьох працях, присвячених дослідженню феномену культури. Так, А. Григорьев зазначає, що «...концепт является одновременно и процессом и результатом, позволяющим ухватить анализ смыслопорождающих актов творчества в культуре, постольку возникает необходимость восполнения логико-семантического анализа герменевтикой в ее экзистенциально-прагматическом плане. Для современной культуры возникла насущная необходимость исследовать процесс порождения смысла, схваченность его, как субъектное понимание, возникающее во время ведения любой содержательной беседы, диалога, дискурса. Термин концепт берет на себя функции того, что позволяет говорить о процессах смыслопорождения и «смыслоудовления», оставляя за смыслом его субъектный (личностный) характер»⁴.

Враховуючи ту обставину, що право розглядається нами як елемент культури, логічно далі взяти до уваги і вико-

¹ Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры : 3-е изд. — М. : Академический проект, 2004. — С. 42-43.

² Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. — М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. — С. 40.

³ Филатова А. Концепт интеллигенция в смысловом пространстве современной русской культуры // Логос. — 6 (51). — 2005. — С. 207-208.

⁴ Григорьев А.А. Культурологический смысл концепта / дисс. кандидата философских наук. 24.00.01 / Алексей Алексеевич Григорьев. — М., 2003. — С. 11.

ристовувати головні тези «культурологічного бачення» концепту.

Відтак виходимо з того, що при характеристиці права (приватного права), як феномену культури (цивілізації), «концепт» — це сукупність («жмут») уявлень, понять, знань, асоціацій, емоцій, які виникають у зв'язку з використанням терміно-поняття приватне право, супроводжують і характеризують його.

Однак, оскільки далі приватне право у цій розвідці розглядається і досліджується не тільки, і навіть не стільки як предмет культурологічного аналізу, необхідно з'ясувати сутність концепту вже на рівні не абстрактному, загальному (як у філософії) чи теоретично-прикладному, окремому (як у культурології), але й на рівні конкретному, спеціальному (стосовно правознавства).

Що стосується правознавства, то тут терміно-поняття «концепт» залишається недостатньо дослідженим, внаслідок чого деякі автори взагалі не розрізняють такі категорії як «концепт» і «концепція», використовуючи без будь-яких застережень або роз'яснень особливостей конкретного слововживання, то одне, то інше позначення¹.

На жаль, не надто поліпшують ситуацію навіть публікації, здавалось би, спеціально присвячені відповідній проблематиці. Можливо тому, що виконуються вони під кутом зору, передусім, лінгвістичним, хоча у них і декларується, що «концепт буде розглядатися з точки

зору лінгвістичного підходу, а правовий концепт з позиції юридичної лінгвістики, права взагалі»².

На такому підґрунті «правовий концепт»³ визначається як одна з форм мислення, результат узагальнення відомостей у галузі права та власного життєвого досвіду або сукупність поглядів на правове явище крізь призми суб'єктивного розуміння на підставі власного життєвого досвіду та правових знань. При цьому стверджується, що правовий концепт, як результат розумової діяльності, відрізняється від правової категорії і правового поняття тим, що в ньому присутній суб'єктивний чинник. Тобто, правовий концепт не завжди є науково обґрунтованим, тому що складається з відомостей, які має суб'єкт про те чи інше правове явище⁴.

Не розглядаємо тут наведену точку зору щодо визначення та бачення сутності концепту детальніше, оскільки автор статті не розрізняє «концепти» та «правові концепти», а відтак залишається не з'ясованим, що ж є предметом його аналізу — перші чи другі. Принагідно зазначимо, що, звісно, предметом дослідження можуть (мають) бути й одні, й інші, однак, у кожному разі, бажано знати, про що, власне, йдеться у конкретному випадку і що від чого відмежовується, тим більше, що згадані терміно-поняття знаходяться на різних «ієрархічних шаблях».

¹ Див., наприклад: Татарникова К.Г. Концепт комплексної кодифікації законодавства про інформацію // Юридичний вісник. — № 3 (28). — 2013. — С. 69-73.

² Ткаченко І.М. Розмежування термінів: «правове поняття», «правова категорія» та «правовий концепт» (на прикладі норм цивільного кодексу України) // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том 22 (61). — № 1. — 2009. — С. 385-386.

³ Сам термін «правовий концепт» є не дуже вдалим через свою двозначність, оскільки виникає враження, що він може бути і «не правовим».

⁴ Ткаченко І.М. Розмежування термінів: «правове поняття», «правова категорія» та «правовий концепт» (на прикладі норм цивільного кодексу України) // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «Юридические науки». — Том 22 (61). — № 1. — 2009. — С. 386.

Певною мірою відсутність диференціації терміно-понять «концепти» та «правові концепти» має місце і в працях теоретиків права. Так, Жан Луї Бержель підкреслює, що визначення концепту спирається на аналіз самого концепту, тоді як визначення категорії відштовхується від іншої категорії. Він пише: «Кант отождествлял категорию основополагающим концептом рассудочной деятельности. Однако, чтобы описать концепт, он должен быть рассмотрен как таковой, в то время как для описания какой-то категории необходимо выделить связи, которые объединяют друг с другом элементы, образующие эту категорию, и специфические черты, отличающие эти элементы от других элементов».

Таким образом, определение концепта дается с опорой на анализ самого концепта; определение категории отталивается от другой категории»¹. Іншими словами, визначення концепту полягає в тому, щоб передати сенс слова, яким цей концепт позначається у відповідності з елементами, які цей концепт утворюють². (До речі, саме з такого розуміння права як концепту випливає, що дихотомія «приватне право — публічне право» не дає змоги достатньо повно з'ясувати сутність приватного права, котре є концептом (втім, як і право публічне), дозволяючи лише встановити відмінності між згаданими вище концептами).

Тут варто відзначити, що при аналізі висловлювань Ж.-Л. Бержеля стосовно розуміння сутності концепту у праві складається враження, ніби він виходить із вузького розуміння концепту, припускаючи можливість його визначення лише стосовно позитивного права. Зокрема, він зазначає, що «концепты, или

«общие и абстрактные ментальные репрезентации объектов», в юридической сфере могут быть определены только применительно к позитивному праву и реалиям социальной действительности. Ход умственных рассуждений, который ведет к такому результату, исходит из наблюдения закона, судебной практики, общей юридической практики...

Общая и абстрактная интеллектуальная репрезентация юридических феноменов посредством концептов, необходимых для их понимания и отражения на уровне позитивного права, затрагивает как лиц, так и предметы, акты, права... институты. Она в одинаковой мере применима к отдельному объекту, понятию и к классам объектов, сгруппированных по принципу аналогии»³.

Однак таке припущення, на нашу думку, є хибним. Воно виникає тому, що Ж.-Л. Бержель фактично веде мову не про абстрактний «концепт», «концепт взагалі», а про концепти у правовій сфері.

Перечитаємо ще раз його вислів, наведений вище: «Концепты, или «общие и абстрактные ментальные репрезентации объектов», в юридической сфере могут быть определены только применительно к позитивному праву и реалиям социальной действительности».

Хоча тут і характеризуються «общие и абстрактные ментальные репрезентации объектов» (власне, дається визначення концепту), однак ця «загальність і абстрактність» існує не взагалі, не є «взагалі абстрактною», а має місце саме «у юридичній сфері». Тобто, мається на увазі «загальність і абстрактність» (скористаємося тут «нейтральною», «універсальною» термінологією) категорій і понять, що існують у юридичній сфері.

¹ Бержель Ж.-Л. Общая теория права / пер. с фр. — М., 2000. — С. 312.

² Там само.

³ Там само. — С. 311.

Іншими словами, йдеться про «концепти у сфері права» або ж «правові концепти». У такому разі згадані вище міркування щодо сфери застосування концептів («концепты ... могут быть определены только применительно к позитивному праву и реалиям социальной действительности») є прийнятними (хоча й потребують деяких застережень).

Разом із тим, коли йдеться про дійсно абстрактні, загальні концепти, які складають підґрунтя знань та уявлень про оточуючий людину світ, обмежуватись концептами у сфері позитивного права було б хибним, оскільки «позитивне право» само є лише одним із концептів у галузі права (так само як концепти «природне право», «приватне право», «публічне право», «право справедливості», «нормативне право», «цивільне право» тощо). Ці та інші концепти перебувають у складній системі координаційних, субординаційних, реординаційних тощо зв'язків. Відмова від врахування цієї обставини означала б зведення права взагалі лише до права позитивного, без врахування усіх інших його проявів.

Тому при характеристиці концепту стосовно права має йтися про сформоване вербально уявлення, раціональне та емоційне сприйняття людиною права як частини світу, у якому існує ця людина, відчуваючи себе частиною цього світу.

Висновки. Підсумовуючи вищевикла-

дене, можемо у наступний спосіб сформулювати наше бачення концепту.

По-перше, концепт є феноменом, що забезпечує пізнання людиною світу і себе та свого місця у світі. Він має низку спільних рис з терміно-поняттями «категорія» та «поняття», але не є тотожним їм.

По-друге, терміно-поняття «концепт» є полісемантичним і може застосовуватися у багатьох галузях знань. Передусім, у філософії, логіці, лінгвістиці тощо.

По-третє, якщо у галузі філософії, лінгвістики тощо «концепт», як такий, слугує самостійним предметом дослідження, то у більшості галузевих наук він може застосовуватися у якості методологічного прийому. Зокрема, ефективним видається застосування такого підходу (мабуть, усе ж таки, швидше «концептного», ніж «концептуального») у галузі права.

По-четверте, при дослідженнях у сфері права необхідно розрізнити базові концепти (право, справедливість, приватне право, суб'єкт права, власність, договір тощо) і «правові концепти» (закон, правовий інститут, правова норма, судовий захист, позов, представництво тощо).

Підсумовуючи результати нашої наукової розвідки, можна зробити висновок про доцільність і необхідність подальшого дослідження сутності приватного права саме як концепту.

Харитонов Е.О., Харитонова О.И.

Частное право как концепт: постановка вопроса

Аннотация. В статье сконструировано видение феномена «концепт» в таких областях науки как философия, логика, лингвистика, право. Авторы приходят к выводу, что при исследованиях в сфере права необходимо различать базовые концепты (право, справедливость, частное право, субъект права, собственность, договор и т.п.) и «правовые концепты» (закон, правовой институт, правовая норма, судебная защита, иск, представительство и т.п.).

Ключевые слова: частное право, публичное право, концепт, право как концепт, правовые концепты, базовые концепты.

Haritonov E.O., Haritonova O.I.

Private law as a concept: problem formation.

Summary: Article is devoted to the vision of "concept" phenomenon in such branches of science as philosophy, logics, linguistics, and law. Authors conclude that while researching in legal sphere it is necessary to distinguish basic concepts (law, justice, private law, subject of law, property, agreement etc.) and "legal concepts" (legal act, legal institution, legal norm, court defence, claim, representation etc.)

Keywords: private law, public law, concept, law as a concept, legal concepts, basic concepts.

